

HeInterview

De wensen van toekomstige gebruikers moeten het uitgangspunt vormen bij het ontwerpen van een gebouw, zo luidt de algemene mening. Prof.dr. Bernard Colenbrander wil echter dat architecten zich kritisch opstellen en opdrachtgevers niet zonder meer hun zin geven. 'Als een opdrachtgever een slecht idee voorlegt, dan moet een architect kunnen zeggen dat het troep is.'

KENGEGEVENS	
NAAM	Bernard Colenbrander
LEEFTIJD	50
TITELS	prof.dr.
OPLEIDING	Architectuurgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen (1982), promotie op proefschrift De Verstrooide Stad (1999).
FUNCTIES	Hoogleraar Architectuurgeschiedenis en -theorie aan de TU Eindhoven (2005-heden). Daarvoor werkzaam bij het ministerie van OCW (2000-2004), het Nederlands Architectuurinstituut NAi (1989-2000) en het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst (1983-1989).
NEVENFUNCTIES	Voorzitter stichting Architecturalia, lid adviescommissie geschiedenis en letteren van het Prins Bernhard Cultuurfonds, lid adviescommissie architectuur van het Stimuleringsfonds voor Architectuur en bestuurslid Sikkens Foundation.
BOEKEN	O.a. Frans van Gool: Leven en werk (2005), Limes Atlas (2005), Het spel en de spelers: Enschede na de vuurwerkramp. Kroniek van de wederopbouw 2 (2004) en Nieuw Roombeek: Enschede na de vuurwerkramp. Kroniek van de wederopbouw 1 (2003).

PROF.DR. BERNARD COLENBRANDER PLEIT VOOR KRITISCHE HOUDING VAN BOUWMEESTERS

TOEN DE DUITSE ARCHITECT CHRISTIAN RAPP het ontwerp maakte voor Scheepstimmermanstraat 62 op het Amsterdamse Borneo-eiland, was wooncomfort duidelijk niet het uitgangspunt. Hij gaf het huis letterlijk de vorm van de letter H. Dwars door het midden van de slechts 5,7 m brede kavel loopt een steeg die het huis in tweeën splitst en de straat verbindt met het water aan de achterkant van de woning. Op de eerste verdieping komen de beide helften weliswaar samen om plaats te bieden aan de woonkamer en de keuken, maar op de tweede etage worden de ouder- en kinderslaapkamers weer van elkaar gescheiden door een dakterras dat dezelfde vorm en grootte heeft als de steeg op de begane grond. Als de ouders 's nachts een huilend kind willen troosten, moeten ze of een tocht door het huis maken of in de buitenlucht het dakterras oversteken.

Prof.dr. Bernard Colenbrander, hoogleraar Architectuurgeschiedenis en -theorie aan de TU Eindhoven, vindt het prachtig. 'Je kunt zeggen dat de architect zoiets nooit had mogen doen en dat de opdrachtgever hem had moeten temmen, maar ik vind het mooi dat de architect de gegeven opdracht heeft vertaald in dit uiterst weerbarstige voorwerp in de stad. Het huis is niet makkelijk bewoonbaar. Sterker nog, de opdrachtgever heeft grote problemen gehad met het wonen in het H-huis. Blijkbaar heeft die het over zichzelf afgeroepen, want hij heeft niets veranderd aan het huis uit respect voor de architectuur. Een meer empathische opdrachtgever is nauwelijks voor te stellen.'

Colenbrander vindt dat architectuur eenzelfde positie behoort in te nemen als beeldende kunst, literatuur en muziek. 'Bouwkunst moet om zichzelf worden gewaardeerd. Rem Koolhaas heeft eens gezegd dat we in Nederland nooit iets leeg kunnen laten. Hij noemde het Rietveld-Schröderhuis in Utrecht zelfs een veredelde versie van een zigeunerwagen, omdat overal wat staat. Alles in de woning heeft een betekenis, want we kunnen niets met een ruimte die niets is. We moeten leren om de leegte te aanvaarden als iets dat ook, en zelfs bij uitstek, tot de archi-

tectuur behoort. In het H-huis heeft Rapp ruimte afgedwongen voor de bouwkunst zelf. Het is misschien onhandig, maar het is wél architectuur. Architecten hebben de reputatie, en niet eens ten onrechte, dat ze gebouwen maken waar ze zelf wel gelukkig mee zijn maar opdrachtgevers en gebruikers minder. De kunst van het vak is zo belangrijk dat andere belangen daaraan ondergeschikt zijn en daar valt wel wat voor te zeggen.'

DIENTSBAAR

Deze opinie van Colenbrander botst met de gangbare opvatting dat architectuur een dienstbaar vakgebied is. 'De mening heerst dat architectuur geen vak is waarin je gewoon maar mag doen wat je wilt. Een architect moet instructies opvolgen en vormgeven volgens het heersende wereldbeeld, al is dat misschien niet het zijne.'

Volgens de hoogleraar viel op deze visie in de vorige eeuw ook niet veel af te dingen. Na de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld was de maatschappij heel duidelijk. Onder het idealistische motto 'licht, lucht en ruimte' zijn in de wederopbouwperiode van 1945 tot 1965 ruim twee miljoen woningen voor de massa gebouwd. 'Die grote groepen mensen waren gewend aan armzalige huizen op slechte plekken in de stad, dus op die instructie was nauwelijks kritiek mogelijk. Maar wat voor aanwijzingen geeft de maatschappij op dit moment aan architecten? Het ruimtelijk beleid van het ministerie van VROM, zoals dat verwoord is in de Nota Ruimte, houdt bijna niets meer in. In dit rapport staat geen ruimtelijk ideaal beschreven en de verantwoordelijkheid voor ruimtelijke kwaliteit wordt op anderen afgeschoven. Het Rijk beperkt zich tot het opstellen van wettelijke randvoorwaarden, maar zelfs staatssecretaris Van Geel van Ruimtelijke Ordening geeft openlijk toe dat niemand de bouwbesluiten meer begrijpt. Aan wie moet een architect onder dit soort omstandigheden dan dienstbaar zijn?'

Verbouwde kerken zien er vaak treurig uit'

Architecten moe ten dwars zijn'

INDONESIË

Mensen moeten uiteindelijk in de gebouwde huizen en kantoren wonen en werken. Is het daarom niet logisch om gehoor te geven aan de wensen van de toekomstige gebruikers? 'Ik vind dat problematisch, omdat ik niet goed weet op welke waarde ik hun mening moet schatten', geeft Colenbrander aan. 'Een architect moet een opdrachtgever uiteraard serieus nemen, omdat die hem betaalt en het gebouw gaat gebruiken. Maar de leverancier van een bouwwerk mag toch een weerwoord geven als een opdrachtgever met een volkomen absurd verlangen komt? Stel dat die op reis is geweest naar Indonesië of God weet waar en daar iets heeft gezien dat hij hier ook wil hebben. Dat heeft dan helemaal niets te maken met de *genius loci* van Nederland en heeft een rare kakofonie van gebouwen tot gevolg. Een architect moet niet zonder meer luisteren naar alle betrokken partijen en zeker niet naar de opdrachtgever, maar moet dwars durven zijn als dat nodig is. In mijn visie behoort architectuur een kritisch vak te zijn.'

Colenbrander is geen voorstander van het centraal stellen van individuele burgers, omdat het grotere verband dan verloren gaat. 'Het is gewoon aanstootgevend dat de bredere context momenteel bewust buiten beschouwing wordt gelaten. De ruimtelijke ordening lijdt daaronder. Nederland is één groot stadslandschap, waarin het noodzakelijk is om te kijken naar de samenhang tussen de gebouwen die in de omgeving worden geplaatst. We moeten eerst een ruimtelijk ideaal formuleren en pas daarna kunnen we ons een goed idee vormen van de architectuur van het individuele huis.'

Behalve het ruimtelijke verband benadrukt de architectuurhistoricus uiteraard ook het belang van de historische dimensie van het vak. 'Kerken en kloosters worden regelmatig omgebouwd tot appartementen en kantoren. Dat ziet er vaak treurig uit. Na de verbouwing herinnert er niets meer aan de oorspronkelijke bestemming. Als er na renovatie niet meer overblijft dan een lege huls, kun je zo'n gebouw net zo goed slopen.'

Dat het heel anders kan, bewees de Spaanse architect Enric Miralles bij de verbouwing en renovatie van het stadhuis in Utrecht. 'Miralles heeft een deel van het gebouw gesloopt en oude bouwmaterialen daarvan als fragmenten ingemetseld in het nieuw toegevoegde gedeelte. Hij gebruikt het oorspronkelijke gebouw als museumstuk. Het ziet er werkelijk verbijssterend uit, maar is wellicht een betere keuze dan een oud gebouw leegmaken en er simpelweg een nieuwe functie aan toekennen. Het is interessant om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om met een hedendaags programma een oud gebouw tot leven te wekken.'

OUD-HOLLANDS

Ondanks zijn belangstelling voor de oude gebouwen voorraad in ons land, ziet Colenbrander niets in het bouwen van 'oud-Hollandse' woningen zoals dat op dit moment in veel nieuwbouwwijken gebeurt. Zo heeft de Helmondse wijk Brandevoort de uitstraling van een oud vestingstadje en bestaat de stadsuitbreiding Haverleij in Den Bosch uit negen kastelen met daarin vijftig tot negentig woningen en een slot van 450 woningen verspreid over een groot landgoed. 'Ik heb niets tegen het gebruik van geschiedenis, maar dit vind ik echt stompzinig. Het is een architectuurvorm die op een kasteel lijkt, maar dat niet is. Het is slechts een vage herinnering aan iets dat voorbij is. De indeling is heel anders en het gebruik wijkt eveneens af. Ook in zo'n kasteel leven Vinex-

burgers die twee auto's voor de deur hebben staan en het huis alleen als slaapplek gebruiken. Geschiedenis moet je op een spannende manier bewerken. Dit is slechts persifleren of, negatief, prostitueren.'

Toch zijn in heel Nederland de nieuwbouwwijken met een stijl uit de jaren dertig ongekeerd populair. 'De enige verklaring die ik voor deze populariteit kan bedenken, is dat we behoefte hebben aan huiselijkheid. Het zijn burgerlijke gebouwtypes die afgeslotenheid uitstralen. Binnen moet het zo gezellig zijn als het vroeger nooit is geweest. Omdat we in Nederland alleen nog maar wonen in een setting van een-gezinswoningen en werken op bedrijventerreinen, houden we een saai programma over voor nieuwe wijken. Het is span-

'Nederland is één groot stadslandschap'

nender als niet iedereen zich terugtrekt in zijn eigen domein en er weer meer aandacht uitgaat naar de openbare ruimte tussen de huizen.'

ROOMBEEK

De Nederlandse bevolking woont het liefste in een een-gezinswoning in jarendertigstijl met een tuin en de auto voor de deur. Waarom geven we het publiek niet gewoon wat het wil? 'Dat moeten we, alleen om recht te doen aan wat democratie inhoudt, inderdaad doen', geeft Colenbrander toe, 'maar dat wil niet automatisch zeggen dat het iets goeds of interessants oplevert.'

Als voorbeeld noemt hij de wederopbouw van Roombeek, de door de vuurwerkkramp getroffen wijk in Enschede, waar veel particulieren de opdrachtgevers zijn. 'Voor het ontwerpen van die huizen zijn zeer schappelijke architecten uitgezocht. Zij leveren gewoon wat de toekomstige bewoners willen. Ik heb daar niets op tegen, maar voor het vak doet het pijn. Misschien moeten we gewoon even door de zure appel heen bijten en ontstaat vervolgens vanzelf iets goeds. In Nederland kennen we, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de VS, geen traditie van zelf bouwen, maar nu hebben we een grote middenklasse met geld die daarom vraagt. Toch vind ik dat een architect ook bij individuele bouwers niet in alle opzichten hoeft te gehoorzamen. Als een opdrachtgever een slecht idee voorlegt, dan moet een architect kunnen zeggen dat het troep is. De opdracht is niet heilig. Kritisch vermogen is erg belangrijk. Een architect moet soms ook nee zeggen, want we bouwen in Nederland te veel en te snel. De omloopsnelheid van architectuur is zo hoog dat geen gebouw meer de leeftijd van vijftig jaar en daarmee een monumentale status bereikt. Ook verhuizen we steeds vaker, wat een bedreiging vormt voor de architectuur. Het is toch verschrikkelijk wat wij aanrichten als we een nieuw huis betrekken? Vroeger zetten de nieuwe bewoners alleen hun meubels weg. Nu moeten de wanden gestuukt, komen er meteen een nieuwe keuken en vloer in en gaat er een muur uit. Als van een bouwkundige opgave weinig meer overblijft dan decorbouw, dan kunnen we de architectuur wel opdoeken.' ●